

Гобир І. Б.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри прикладної економіки

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Hobyr Iryna

PhD in Economics and Management of Enterprise,
Associate Professor of the Department of Applied Economics
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Проблема аналізу економічного розвитку регіонів постійно перебуває в центрі уваги теорії і практики регіонального управління. Метою статті є розкриття сутності економічного розвитку регіону, проведення комплексної економічної оцінки Івано-Франківської області, виявлення конкурентних переваг та розроблення на їх основі комплексу заходів покращення місцевого економічного розвитку області. Надана чітка систематизація різних тлумачень поняття «економічний розвиток». Визначено основні чинники і проблеми, які гальмують економічний розвиток Івано-Франківської області. Перспективними для досягнення економічного розвитку регіону виступають кроки, спрямовані на підсилення конкурентних переваг розвитку регіональної соціальної інфраструктури, створення сприятливих умов для підвищення рівня забезпеченості житлом, збільшення обсягів будівництва житла, ефективне використання індустріального потенціалу регіону для розвитку соціальної інфраструктури, узгодження напрямів розвитку малого та середнього бізнесу, підвищення ефективності використання науково-освітнього потенціалу регіону в упровадженні інноваційних технологій розвитку соціальної інфраструктури, динамічний розвиток системи охорони здоров'я, забезпечення високоякісної та доступної медичної допомоги.

Ключові слова: економічний розвиток, регіон, зростання, область, управління.

Вступ та постановка проблеми. Економічні перетворення в Україні, які супроводжуються постійною соціально-економічною та політично-законодавчою нестабільністю, нарощуванням кризових явищ, дисбалансом і диспропорціями в регіональному розвитку, вимагають розроблення конкретних заходів у межах реалізації соціально-економічних реформ розвитку регіонів. Це дасть змогу створити базис для регіонального розвитку, реалізувати його стратегічні цілі.

На сучасному етапі соціально-економічних реформ в Україні формування ефективних і унікальних моделей розвитку регіонів стає стратегічним завданням усіх інститутів влади. Управління ним у контексті економічних реформ для підвищення конкурентоспроможності національної економіки має відповідати основним базисам і принципам Державної стратегії регіонального розвитку, яка є укрупненою моделлю реалізації загальнонаціональної мети щодо визначення цілей, наявних тенденцій і закономірностей розвитку, формування стратегічних пріоритетів у структурній, інвестиційній, інноваційній, соціальній політиці за регіонами, визначення етапів і механізмів їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління економічним розвитком регіонів були досліджені багатьма вченими-економістами. Ці питання висвітлені у роботах М. Антоновського, С. Білої, В. Василенко, В. Геєця, А. Гранберга, О. Демидова, А. Долодаренко, Я. Жаліло, А. Коломицева, Н. Кондратенко, Н. Костіна, А. Мазаракі, Г. Мітчелата, В. Науменка, М. Некрасова та ін. Але багато питань із цієї проблематики не були висвітлені повною мірою та потребують більш детального опрацювання.

Метою статті є розкриття сутності економічного розвитку регіону, проведення комплексної економічного оцінки Івано-Франківської області, виявлення конкурентних переваг та розроблення на їх основі комплексу заходів покращення місцевого економічного розвитку області.

Результати дослідження. Проблеми розвитку національної економіки істотно відрізняються від проблем економічного і соціального розвитку окремого регіону. По-перше, основним завданням розвитку регіону є використання його різноманітних умов і можливостей для досягнення найбільшого інтегрального ефекту. Тобто економічний простір України повинен бути організований таким чином, щоб забезпечити найбільш доцільну спеціалізацію регіонів і формувати дієву їх економічну інтеграцію, дотримуючись при цьому узгодження державних, регіональних і національних інтересів. По-друге, завданням розвитку національної економіки є вибудова економічної політики таким чином, щоб забезпечувався стабільний розвиток на основі якнайповнішого використання економічного потенціалу регіону і міжрегіональних зв'язків під час дотримання узгоджених із регіоном державних інтересів.

Розвиток як зростання означає такі структурні зміни, які приводять до: технологічного прогресу, підвищення якості продукції та поліпшення розподілу товарів і послуг. Розвиток як поліпшення означає такі соціальні зміни, які забезпечують рівні можливості для широкого кола людей у користуванні загальними громадськими благами: освітою, охороною здоров'я тощо. Ось чому у найбільш загальному вигляді метою розвитку регіону є добробут його населення.

Науковцями постійно робиться спроба ідентифікації категорії «розвиток». Так, Т. Розанова стверджує, що поняття «розвиток» включає три взаємопов'язані між собою характеристики: зміну, зростання та поліпшення [1, с. 209].

Слід зазначити, що є безліч класифікацій, за якими виділяються різні типи розвитку регіонів. У теорії та практиці розвитку територіальних громад розглядаються два основних напрями. Прихильники першого напрямку стверджують, що розвиток виходить із центру (серцевини співтовариства), а потім поширюється на периферію, до менш великих спільнот, і це знаходиться далеко від «цен-

трів розвитку». Другий же напрям виходить із такої передумови: кожне територіальне співтовариство керується своїми власними інститутами, які ініціюють їхній розвиток незалежно від поведінки «центру».

Таким чином, охарактеризувавши категорію «розвиток», перейдемо до поняття «економічний розвиток». Так, М. Тодаро надана чітка систематизація різних тлумачень поняття «економічний розвиток», а саме [2]:

– розвиток як здатність економіки створювати імпульси і підтримувати річні темпи зростання ВВП на рівні 5–7% і більше;

– розвиток як зміни, які відбуваються в структурі виробництва і зайнятості населення у результаті підвищення в них частки переробної промисловості та сфери послуг, за рахунок скорочення аграрного сектору економіки;

– розвиток як багатоплановий процес, який приводить до радикальних змін у соціальних структурах, поведінці людей, громадських інститутах, а також прискоренні економічного зростання, за рахунок скорочення безробіття.

За визначенням С. Зарової і Г. Хасаєва, соціально-економічний розвиток регіону – це «процес безперервного економічного зростання території регіону, що відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх виробничих, інституційних, соціальних факторів та забезпечує підвищення рівня і якості життя його населення» [3, с. 213].

Економічний розвиток, за визначенням Д.М. Євдокимової, є динамічним багатоваріантним циклічним процесом, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи за збереження її цілісності, стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку надсистеми [4, с. 8].

Економічний розвиток – незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [5, с. 203].

Для здійснення економічної політики прогнозування розвитку регіонів регіональні та місцеві органи влади повинні мати відповідні економічні й фінансові можливості. Відсутність таких можливостей і в подальшому приводитиме до територіального розпорощення державних та регіональних ресурсів, неефективного їх використання, дезінтеграції зусиль у вирішенні державних, регіональних та місцевих проблем, що зумовлює подальше поглиблення територіальних диспропорцій в економічному і соціальному розвитку.

Щоб оцінити становище Івано-Франківської області, необхідно проаналізувати її основні економічні показники. Отож, для аналізу відберемо такі: валовий регіо-

нальний продукт, обсяг промислової реалізованої продукції, чисельність працівників, зайнятих у всіх сферах економічної діяльності, середньомісячну заробітну плату одного штатного працівника, експорт та імпорт товарів, прямі іноземні інвестиції в економіку області (табл. 1).

Економіка Івано-Франківської області має індустріально-аграрний характер. У промисловому секторі сформовано потужні паливно-енергетичний і деревообробний кластери.

Протягом аналізованого періоду показник валового регіонального продукту Івано-Франківської області виявляє тенденцію до зростання, середньорічні темпи приросту ВРП у фактичних цінах становлять 19,9%, а ВРП у розрахунку на одну особу населення – 20,2%. Така ситуація є позитивною і приє економічному розвитку області.

У промисловому комплексі області діють понад 400 великих, середніх та малих підприємств різних форм власності, які звітуються про обсяги промислового виробництва.

Підприємствами області у 2017 року досягнуто 11,8% приросту індексу промислової продукції (2 місце серед регіонів України) та забезпечено зростання обсягу реалізованої промислової продукції на 33,5%, який становив 41 665,9 млн. грн. (13 місце серед регіонів України). Найбільша частка в обсязі реалізованої промислової продукції належить переробній промисловості та постачанню електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря [6].

Щодо експорту товарів варто відмітити, що цей показник зростає. У 2017 році експорт товарів зріс на 38,7% порівняно з 2016 роком, що є позитивним. В області розвиваються і нарощують обсяги такі великі підприємства, як ДП «Виробниче об'єднання «Карпати», ТОВ «Електролюкс Україна», ТОВ «Тайко Електронікс Юкрейн Лімітед» та ін.

Імпорт товарів в області також зростає протягом 2013–2017 рр. Найбільша частка товарів імпортувалася з країн ЄС (Німеччина, Польща, Румунія, Італія, Чехія та ін.). Зокрема, імпортувалися такі товари, як машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання.

Аналізуючи прямі інвестиції в Івано-Франківську область, можна відмітити, що цей показник зростає, невеликий спад відбувся в 2016 році. Але вже в 2017 році прямі інвестиції зросли на 7,3% порівняно з 2016 роком і на 41,4% порівняно з 2013 роком. Найбільше інвестицій надійшло з країн ЄС у промисловість. Найбільше їх внесено на ТОВ «Карпатнафтохім», ТОВ «Українська побутова техніка», ТОВ «Вінісін».

Останніми роками в економіці області спостерігалися позитивні зміни: закріплюються тенденції економічного зростання, підвищується конкурентоспроможність економіки, зростають доходи населення та їх основний компонент – заробітна плата.

Але водночас залишається низка проблем, які потребують вирішення. До чинників, що гальмують економічний розвиток Івано-Франківської області, належать:

Таблиця 1

Основні економічні показники розвитку Івано-Франківської області

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Чисельність наявного населення, тис. осіб	1381,7	1382,1	1382,4	1379,9	1377,5
Валовий регіональний продукт на 1 ос., грн	24022	27232	33170	37220	40302
Обсяг промислової реалізованої продукції, тис. грн	22014434	25142778	34741880	37267619	48834881
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн	2690	2881	3313	4216	6074
Експорт товарів, млн. дол. США	174,8	329,9	279,1	479,7	665,4
Імпорт товарів, млн. дол. США	199,9	363,8	242,5	360,9	642,3
Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США	642,7	813,8	925,9	847,1	908,6

Джерело: [6]

– неповна завантаженість виробничих потужностей промислових підприємств, низька конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, зокрема, внаслідок використання у виробничих процесах морально застарілого, технологічно зношеного та енергоємного обладнання, а також значна потреба у внутрішніх та зовнішніх інвестиціях для відновлення і розвитку виробництва тощо. Зокрема, на розвиток промислового сектору економіки області негативно впливають:

– зниження обсягів видобутку нафти та природного газу, недостатнє фінансування робіт із пошуку та розробки нових родовищ, буріння та введення в експлуатацію свердловин, що негативно позначається на фінансово-економічних показниках нафтогазовидобувних підприємств області, спричиняє виникнення соціальної напруги в трудових колективах, приводить до зменшення ресурсної бази вуглеводнів і не забезпечує передумов для відновлення роботи нафтогазопереробних підприємств;

– неповна завантаженість основних виробництв одного з найбільших хімічних підприємств України – ТОВ «Карпатнафтохім», яке забезпечує понад 2,0 тис. робочих місць і є бюджетоутворюючим для області. Натепер залишається невирішеним питання підвищення ставки ввізного мита на полівінілхлорид, не змішаний з іншими речовинами, до гранично допустимого СОТ рівня – 6,5% – для забезпечення вітчизняного ринку продукцією українського виробництва, створення належних умов для конкуренції вітчизняних хімічних підприємств із аналогічними іноземними виробниками;

– незавантаженість енергогенеруючих потужностей та відповідної інфраструктури: ліній електропередач, газотранспортних та газорозподільних мереж;

– відсутність високотехнологічного обладнання для забезпечення глибинної переробки в деревообробній галузі, основною причиною якої є недосконалість механізму забезпечення сировиною;

– низький рівень випуску конкурентоспроможної продукції на підприємствах оборонно-промислового комплексу області;

– низький рівень участі промислових підприємств у виставково-ярмаркових заходах регіонального та державного рівня;

– недостатнє фінансування робіт із пошуково-розвідального та експлуатаційного буріння нафтогазових свердловин, використання фізично та морально застарілого обладнання та технологій під час розвідки та розробки родовищ нафти і газу;

– незадовільний технічний стан електричних і газових мереж, значна кількість технологічних порушень на об'єктах електроенергетики, недостатнє фінансування робіт із капітальних ремонтів на об'єктах електророзподільних і газорозподільних систем;

– висока плінність кваліфікованих кадрів в електроенергетичній і газовій галузях через неналежний рівень заробітної плати, нестача кадрів значною мірою впливає на зниження якості та безпеки електропостачання і газопостачання споживачів області;

– неналежний стан автомобільних доріг загального користування державного, місцевого значення та доріг комунальної власності;

– висока енергоємність об'єктів бюджетної сфери та житлового сектору;

– потребує покращення стан об'єктів соціальної сфери;

– наявність заборгованості із виплати заробітної плати (станом на 1 листопада 2018 року залишалися невиплаченими 25,9 млн. грн. заборгованої заробітної плати);

у загальній сумі боргу 14,9 млн. грн. (57,5%) становить заборгованість економічно активних підприємств.

Зазначені проблеми негативно впливають на розвиток основних галузей економіки регіону та територій, створення робочих місць, зростання добробуту та комфортного життя населення області та є важливими для вирішення у найкоротший період.

Наявність проблем у соціально-економічному розвитку Івано-Франківської області вимагає цілей і завдань, спрямованих на покращення пріоритетних стратегічних напрямів та створення умов для забезпечення:

1. Стійкого розвитку економіки шляхом:

1.1 стимулювання залучення інвестицій, у тому числі:
– підготовка інвестиційних продуктів,
– формування позитивного інвестиційного іміджу регіону,

– підвищення якості інвестиційного супроводу;
1.2 стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, у тому числі:

– розвиток інфраструктури підтримки підприємництва,
– зміцнення інноваційного потенціалу виробників,
– підтримка конкурентоспроможності МСБ;

1.3 забезпечення енергоефективності, зокрема:
– підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами,

– підтримка альтернативної енергетики;
1.4 удосконалення управління регіональним розвитком, у тому числі:

– формування ефективної системи управління регіоном,
– покращення інструментів взаємодії громад для спільного вирішення проблем,

– покращення інструментів просторового планування,
– підвищення ефективності діяльності підприємств та організацій водо-провідно-каналізаційного господарства;

1.5 забезпечення екологічної безпеки регіону, зокрема:
– запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних екологічних ситуацій,

– зменшення негативного впливу на довкілля промислових та житлово-комунальних об'єктів,

– розвиток екомережі та збереження біорозмаїття,
– збереження навколишнього природного середовища.

2. Розвитку туристично-рекреаційної сфери шляхом:

2.1 підвищення туристично-рекреаційного потенціалу, зокрема:

– створення нових та підтримка наявних туристичних продуктів,

– розвиток курортно-рекреаційних територій,
– розвиток спортивно-туристичної інфраструктури,

– розвиток екологічних видів туризму, у тому числі сільського, зеленого туризму;

2.2 маркетингу туристичного потенціалу, у тому числі:
– просування і реклама місцевих туристичних продуктів,

– підтримка регіонального туристичного маркетингу.

3. Розвитку сільських територій шляхом:

3.1 збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції, у тому числі:

– технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції,

– розвиток органічного сільського господарства та виробництва продуктів харчування,

– покращення доступу агровиробників до ринків збуту;

3.2 розвитку сільських територій та периферії навколо малих міст, зокрема:

– розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі,

– підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу на сільських територіях,

– удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості,

– сприяння самозайнятості у селах, передусім – у гірській місцевості,

– розвиток системи первинної медицини сільських територій, зокрема, створення лікарських амбулаторій в населених пунктах області,

– забезпечення якісною питною водою сільських населених пунктів, що мають найгостріші проблеми водопостачання.

4. Розвитку людського капіталу шляхом:

4.1 підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці, зокрема:

– вдосконалення системи підготовки молоді до умов регіонального ринку праці,

– покращення підготовки кадрів для потреб регіональної економіки, у тому числі – розвиток системи освіти впродовж життя;

4.2 підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю, у тому числі:

– розвиток лідерських та підприємницьких якостей молоді,

– створення дієвих механізмів мобілізації жителів краю до вирішення місцевих проблем,

– підвищення екологічної культури населення,

– забезпечення гострих потреб охорони здоров'я та формування здорового способу життя,

– збереження регіональних традицій та розвитку української культури,

– підвищення творчого потенціалу жителів краю.

Результатом формування і подальшої активації точки зростання регіону має стати поява нових видів діяльності, здатних забезпечити: 1) диверсифікацію і раціоналізацію структури економіки регіону в довгостроковій перспективі; 2) підвищення якості життя й економічної активності насе-

лення; 3) сприяння зміцненню і розвитку міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків регіону; 4) стимулювання появи і розширення спектра джерел фінансування інвестиційних процесів за рахунок підвищення інвестиційної привабливості регіону; 5) дохідну частину бюджету, достатню для фінансування соціальної сфери регіону.

Висновки. Формування умов економічного розвитку Івано-Франківської області потребує гармонійного поєднання економічної, соціальної та екологічної мети розвитку соціальної інфраструктури, досягнення якої передбачає модернізацію регіональної інфраструктури з урахуванням потреб розвитку людського потенціалу промислового регіону. Досягнення стратегічних цілей щодо розвитку людського ресурсу, підвищення якості життя населення, створення реальних умов для підвищення добробуту населення та задоволення соціальних потреб зумовлюють необхідність розвитку регіональної соціальної інфраструктури. Перспективними для досягнення економічного розвитку регіону виступають кроки, спрямовані на підсилення конкурентних переваг розвитку регіональної соціальної інфраструктури, що передбачає: розвиток інфраструктурного потенціалу Івано-Франківської області; забезпечення якості та достатності соціальної інфраструктури регіону; створення сприятливих умов для підвищення рівня забезпеченості житлом, збільшення обсягів будівництва житла, у тому числі соціального та доступного для громадян із середнім рівнем доходу; ефективне використання індустріального потенціалу регіону для розвитку соціальної інфраструктури; узгодження напрямів розвитку малого та середнього бізнесу з пріоритетними напрямами розвитку сфери послуг у регіоні; підвищення ефективності використання науково-освітнього потенціалу регіону в упровадженні інноваційних технологій розвитку соціальної інфраструктури; динамічний розвиток системи охорони здоров'я, забезпечення високоякісної та доступної медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Розанова Т.Г. Экономика региона: теория и практика : монография. Москва : МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2004. 360 с.
2. Тодаро М.П. Экономическое развитие : Учебник / пер. с англ. С.М. Яковлева, Л.З. Зевина. Москва, 1997. 671 с.
3. Зарова Е.В., Хасаев Г.Р. Эконометрическое моделирование и прогнозирование развития региона в краткосрочном периоде : монография. Москва, 2004. 149 с.
4. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01. Київ, 2002. 20 с.
5. Економічний енциклопедичний словник : в 2 т. / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. Т. 2. 568 с.
6. Головне управління статистики в Івано-Франківській області : веб-сайт. URL: <http://www.ifstat.gov.ua/INDEX.HTM> (дата звернення: 30.03.2019).

УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация. Проблема анализа экономического развития регионов постоянно находится в центре внимания теории и практики регионального управления. Целью статьи является раскрытие сущности экономического развития региона, проведение комплексной экономической оценки Ивано-Франковской области, выявление конкурентных преимуществ и разработки на их основе комплекса мероприятий по улучшению местного экономического развития области. Предоставлена четкая систематизация различных толкований понятия «экономическое развитие». Определены основные факторы и проблемы, которые тормозят экономическое развитие Ивано-Франковской области. Перспективными для достижения экономического развития региона выступают шаги, направленные на усиление конкурентных преимуществ развития региональной социальной инфраструктуры, создания благоприятных условий для повышения уровня обеспеченности жильем, увеличение объемов строительства жилья, эффективное использование индустриального потенциала региона для развития социальной инфраструктуры; согласование направлений развития малого и среднего бизнеса, повышение эффективности использования научно-образовательного потенциала региона во внедрении инновационных технологий развития социальной инфраструктуры; динамичное развитие системы здравоохранения, обеспечения высококачественной и доступной медицинской помощи.

Ключевые слова: экономическое развитие, регион, рост, область, управление.

MANAGEMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF IVANO-FRANKIVSK REGION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Summary. The problem of analyzing the economic development of the regions is constantly in the center of attention of the theory and practice of regional governance. Economic transformations in Ukraine, which are accompanied by persistent socio-economic, political and legislative instability, increasing crisis phenomena, imbalances and disproportions in regional development, require the development of concrete measures within the framework of realization of socio-economic reforms of the regions' development. This will enable to create a basis for regional development, to realize its strategic objectives. The purpose of the article is to reveal the essence of the economic development of the region, conduct a comprehensive economic appraisal of Ivano-Frankivsk region, identify competitive advantages and develop a set of measures to improve local economic development in the region. A clear systematization of various interpretations of the concept of "economic development" is provided. The economic indicators of Ivano-Frankivsk region for 2013-2017 years are analyzed. The analysis showed positive changes in the region's economy, in particular, the tendencies of economic growth are fixed, the competitiveness of the economy increases, the incomes of the population increase and their main component – wages. The main factors and problems hindering the economic development of Ivano-Frankivsk oblast are determined. Promising to achieve the economic development of the region are steps aimed at strengthening the competitive advantages of developing regional social infrastructure, creating favorable conditions for increasing the level of housing security, increasing the volume of housing construction, efficient use of the industrial potential of the region for the development of social infrastructure, harmonization of the directions of development of small and medium business, increasing the efficiency of using the scientific and educational potential of the region in the implementation and innovative technologies for the development of social infrastructure, dynamic development of the health care system, provision of high-quality and affordable medical care.

Key words: economic development, region, growth, region, management.